

NEMZETKÖZI KÖNYVTÁRSTATISZTIKAI KONFERENCIA

Páris, 1967. október 16-20.

I.

Az IFLA Statisztikai Bizottsága már 1932-ben javasolta a könyvtárstatisztikai adatok nemzetközi gyűjtését. 1962-ben az UNESCO "Alapvető tények és adatok" címen tette közzé az első nemzetközi könyvtárstatisztikát. Kitént azonban, hogy országoként sok esetben másként értelmeztek egyes fogalmakat, ezért az IFLA 1963. évi szófiai, majd az 1964. évi római konferenciáján sürgették a könyvtárstatisztikában a nemzetközileg elfogadható értelmezés kidolgozását.

Ugyenebben az 1964. évben az ISO/TC 46 budapesti ülése Statisztikai Bizottságot hívott életre s felajánlotta az együttműködést az IFLA Statisztikai Bizottságával.

Ez az együttes ülés meg is valósult Hágában 1966. május 2.-7.-én 15 résztvevővel. A cél az volt, hogy a használt fogalmak értelmét pontosan meghatározzák s ezzel kapcsolatban is módosításokat javasoljanak az UNESCO 1964. évi könyvtárstatisztikai kérdőívén.

Az UNESCO a hágai konferencia ajánlásait majd teljes mértékben elfogadta s 1967-ben kérdőívét már az ajánlások figyelembevételével küldte szét. Egyben az UNESCO célul tűzte ki a könyvtárstatisztikai munkálatok befejezését.

Ennek alapján F. L. SCHICK és F. W. TORRINGTON, amerikai könyvtárosok javaslatot dolgoztak ki arra a célra, hogy az az UNESCO 1968. évi közgyűlése elé kerüljön. A javaslatot a Statisztikai Bizottság francia tagja, P. POINDRON előzetesen az 1967. évi moszkvai ISO/TC 46 konferencia elé, a Bizottság amerikai tagja, J. LORENZ pedig az 1967. évi torontói IFLA konferencia elé terjesztette. Mindkét konferencia helyeselte a tervezetet s annak célkitűzéseit. Szükségesnek látszott azonban az IFLA és az ISO/TC 46 Statisztikai Bizottságainak még egy együttes ülése a függő kérdések tisztázására.

A párisi együttes konferenciára 1967. október 16-20. között került sor. A vendéglátó a francia Művelődésügyi Minisztérium Könyvtárügyi és Közművelődési Igazgatósága volt. A meghívottak megjelentek - a Szovjetunió, Lengyelország és Románia kivételével. Az utóbbi két ország képviselői vizumnehézségek miatt maradtak távol, de írásbeli hozzászólásaikat megküldötték. A szocialista országok részéről csehszlovák és magyar kiküldött vett részt. A kiküldöttek költségeit nemzetközi szervezetek fedezték.

A konferencián 12 kiküldött és az UNESCO képviselői vettek részt. A nagyobb konferenciáktól eltérően, nem előre elkészített előadások hangzottak el, hanem élénk vita keletkezett a tárgyalt kérdésekről, mintegy féltucatszor szavazásra is került a sor, az álláspontok megindokolásával.

II.

Az ülés azzal indult, hogy az UNESCO 1968. évi közgyűlésére készíti el végső ajánlásait. Kitűnt azonban, hogy az UNESCO közgyűlésén csak olyan témák szerepelhetnek, amelyeket az UNESCO Végrehajtó Tanácsának 1968. áprilisi ülésén tárgyalnak és elfogadnak.

Márpedig a Statisztikai Bizottságok ajánlásainak először meg kell járnia az UNESCO adminisztrációját (az ajánlások többoldalu szakértői ellenőrzése, majd körözése a több mint 120 tagország között.) Ily körülmények között a párisi konferencia javaslatai szentesítés végett csak az 1970. évi UNESCO közgyűlés elé kerülhetnek.

III.

A konferencia – kötetlen vitában – az UNESCO 1966. évi kérdőívének reformját, a SCHICK – TORRINGTON-féle átfogó javaslati tervet, valamint a konferenciával kapcsolatban beérkezett nagyszámu módosító javaslatokat tárgyalta meg.

Számolási egységként a könyvtári egység helyett a polcfolyómétert fogadták el – a következő nehézségek ellenére: közművelődési könyvtárakban az ily értelmű állományadatok nem alkalmasak arra, hogy azokból a lakosság közművelődési könyvtári ellátottságának viszonyszámait levezessük. A közművelődési könyvtárakban megfelelő ráhagyás kell a kölcsönzött művekre, a tudományos könyvtárakban kevésbé. A szakkönyvtárak igen heterogén anyagára pedig alig alkalmazható a polcfolyóméter. Sőt a papír vastagsága is eltérő, pl. Angliában és a Szovjetunióban.

Egyéb egységben való számolás esetére nemzetközi átszámítási kulcsot nem fogadtak el, mert az ingadozás egy méterre 30-60 % is lehet. Az átszámítást nemzeti szintre utalták, de ugyanakkor a közművelődési könyvtárakban a javasolt 2000 alatt, 2000 – 5000 között és 5000-en felüli könyvtári egység kategóriák helyett 70 polcfolyóméter alatt, 70-150 polcfolyóméter között és 150 polcfolyóméter feletti csoportosítást fogadtak el.

A gyűjteményben és a szerzeményezésben külön adatgyűjtést kíván a Bizottság a mikroformátum anyagokra, még a kéziratok esetében is, azzal az indokolással, hogy ez a jövő fejlődés vonalába esik.

A nyitvatartási idő mikénti számbavételére vonatkozólag nem jött létre egyetértés, így az a határozat született, hogy néhány ország kísérletezze ki először az adatgyűjtés módját.

Nemzeti szintre utalta a Bizottság a könyvtári helyiségek nagyságára, az olvasótermek befogadóképességére vonatkozó adatgyűjtést.

Ugyanakkor az adatgyűjtésbe kerülnek egyes reprográfiai szolgáltatások. Ezzel kapcsolatban a nemzetközi összehasonlíthatóság nehézségeire jellemző például, hogy egyes országokban önkiszolgáló berendezések vannak a könyvtárakban, vagy hogy a kölcsönzésnek kell-e számítani az eredeti kikérés s külön számítani a reprográfiai másolat adást.

Elismerte a Bizottság, hogy a szakkönyvtárakra nézve fogyatékos a javaslat. Ezért egyrészt úgy határozott, hogy a nagyobb információs vagy dokumentációs egységek részeként működő szakkönyvtárakat is számításba veszi, viszont az IFLA Szakkönyvtári Bizottságát felkéri a szakkönyvtári szolgáltatások statisztikai mérésének kidolgozására.

A szakképzett könyvtáros fogalmának meghatározását nemzeti szintre utalta a Bizottság. Viszont az UNESCO képviselőjének kérésére fenntartotta az egy évben végzett könyvtárosokra vonatkozó kérdőpontot, mert számos országban tapasztalható a könyvtáros szakma elnéptelenedése.

Az adatgyűjtés gyakoriságára nézve 3 éves időszak merült fel. A vita során kitűnt azonban, hogy mennél nagyobb az időszak, annál valószínűbb elévült adatok közlése. (Pl. 1973-ban kér az UNESCO adatokat az 1970-72-es háromévi időszakról s valamely ország utolsó adatgyűjtését az 1967-69-es időszakról 1970-ben végzi.) A hiányok enyhítésére a konferencia vezetősége megállapodott az UNESCO Bulletin szerkesztőségével, hogy az külön rovatot nyit a közben beküldött statisztikai jelentéseknek s az ezzel kapcsolatos jelentős nemzeti tanulmányokról szóló híradásnak. Az egyes országok ugyanezt az anyagot az ISO/TC 46 Titkárságának is megküldik.

A konferencia összefoglalásként

- módosító javaslatot terjeszt elő az UNESCO kérdőívre és annak értelmező szövegére;
- felsorakoztatja az egyes álláspontok mellett az érveket és ellenérveket;
- közli a könyvtárstatisztikai munkálatok történetét;
- közli az UNESCO-nak az eddig beküldött statisztikai anyagok feldolgozása során szerzett tapasztalatait.

Kérte a konferencia az IFLA-t, hogy az így összegyűlt anyagot 1000 példányban adja ki.

Az UNESCO egyik képviselője (PENNA) hangsúlyozta, hogy hiányzanak módszerek, tanulmányok arra nézve, mennyiben járul hozzá a közművelődési, az iskolai, az egyetemi stb. könyvtár a kulturális és tudományos fejlődéshez. Bármily ilyen irányú vizsgálódást, tanulmányt azonnal közölnének.

Szükség volna ezen felül a könyvtár, illetve a könyvtári szolgáltatások költségtényezőinek az elemzésére, mert e nélkül nem állapítható meg valamely könyvtár támogatásának szükségessége és mértéke. Kísérletképpen célszerűnek tartanak statisztikai adatokra támaszkodó költségvetési elemzések elvégzését.

IV.

A vitában - egyebek mellett - felhívtuk a figyelmet arra, hogy a nemzetközi statisztikai összeírás nem eléggé veszi figyelembe a korszerű könyvtári törekvéseket, a sulyt az állomány összeírására, nem pedig a szolgáltatásokra helyezi. Hiányzott a korszerű könyvtár egyik fontos funkciója, a reprográfiai szolgáltatás számbavétele. A szakkönyvtár a nemzetközi adatgyűjtés gyenge pontja, itt nagyobb korrekcióra van szükség. Nincs nyoma annak, hogy az UNESCO évkönyvében közölt adatok kiértékelésre kerülnek s azokból határozott trendeket állapítanak meg. Nincs nyoma továbbá annak sem, hogy a könyvtárstatisztikai munkálatokat megfelelő nemzetközi szinten összhangba hoznák a dokumentációs statisztikai munkálatokkal.

Mindezek élénk vitát váltottak ki. Annak eredményeképp a szolgáltatások felmérésének körét kibővítették, egyes reprográfiai szolgáltatások számbavételét felvették az adatgyűjtés körébe, a szakkönyvtárak ügyét tisztázhatják, a kapcsolatot az ISO/TC 46 dokumentációs szervezetével megerősítik.